

Fernando Mikelarena

“Nafarroan Gerra Zibilean jazotakoa isildu izana gizarteari zor zaio”

Nafarroako agintariek azkar eman zioten sostengua 1936ko uztailaren 18an Franco diktadoreak Afrikan hasitako altxamenduari, eta horretan oinarrituta faxistek “Nafarroa lehena” izan zela azpimarratu dute. Fernando Mikelarena (Bera, 1962) historialaria ere bat dator, baina guztiz muturrekoa den beste interpretazio batekin: lehena izan zen, bai, arerio politikoen hilketak zenbatuz gero.

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
Koldo Azkune Etxabarri

*Iruñeko Erorien Monumentuan izan gara
Fernando Mikelarenarekin.*

Fronte Popularrari bozka eman zioten herritarren kopurua eta karlista eta fa-langistek gerora hil zituztenena alde-ratzen baditugu, Nafarroak Estatuko portzentajerik altuena du, non eta ge-rra frontierik gabeko lurraldean: alderdi horretako 1.000 boto-emailetik ia 100 exekutatu zituzten. Fernando Mikela-rena ikertzaile beratarrak “gupidarik gabeko” errepresio hori ikertu du *Sin piedad. Limpieza política en Navarra, 1936. Responsabilidades, colaboradores y ejecutores* (Gupidarik gabe. Garbiketa politikoa Nafarroan, 1936. Ardurak, kolaboratzaileak eta exekutatzaileak) liburuan. Nafarroako laborategian lan-dutako garbiketa politikoa frankistek iparraldeko frontera hedatuko zuten ostera.

Nola lortu ahal izan duzu informazio hori guztia?

Jabetu nintzen baliogarria izan zitekeen informazio zuzen gehiena garbiturik ze-goela, edota deuseztatuta. Falange eta Gobernu Zibilaren dokumentazioa de-sagerrarazi zuten, eta Karliten Gerra Junta Zentralarena zentsuratua zegoen. Orduan, pentsatu nuen ikerketa sakona-go baten bidez zuzenak ez ziren beste-lako informazioak lor nitzakeela. Solda-du batzuen fixxetan, kasu, atzeguardian burututako aktibitateen berri ematen zutela ikusi nuen. Orduko amorru eta grinak bultzatuta, ez ziren batere moz-tu gerran egindakoez hitz egiterakoan. Beste batzuk askoz zuhurragoak izan ziren eta ez zuten ezer kontatu.

Errepresiogileen irudian zentratu zara. Zergatik?

Gai honetara gerturatu diren bakanak tontorrean zeuden agintariak, milizie-tako arduradunak edo heriotza-eskua-droietako kideen irudiak jorratzera mu-gatu dira. Baina ez dugu ahaztu behar herritar anonimoen partaidetza guztiz erabakigarria izan zela. Herriko aginta-riek errepresioari uko egin zioten he-rrietan, adibidez, ez zen ezer gertatu. Botere publikoak errepresioari atek ireki zizkion herrietan suertatu ziren hilketak.

Berbintzanako Txato, Benito Santeste-ban edo Galo Egues aipatzen ditugu 36ko errepresioaren ordezkari bezala. Baina nolako izan zen herritar arrunten par-taidetza?

“Egia da herri batzuetan liskarrak izan zirela, baina orduko zatiketak ezin du ostera etorriko zena berez esplikat. Bat-batean bizimodu zibilizatuaren oinarriak hautsi ziren”.

Badago Poloniako herrixka bati bu-ruzko liburu interesgarria, Jan T. Gross idazlearena, *Neighbors*, Bigarren Mun-du Gerran girotua. Jedwabne izeneko herri batean erdiak poloniarrek ziren eta beste erdiak judutarrak. Bada polo-niarrek judutarrak sarraskitu zituzten. Autoreak liburuan egia ofiziala biluztu zuen: judutarrak akabatu zituztenak ez zirela naziak edo Gestapoko kideak izan, hango herritarrek baizik. Leku as-kotan gizarte zibilak errepresioarekin izan duen kolaborazioa ikertu dute. Gu-rean ez. Dokumentazioaren desager-pena eliteen agindu bati esker etorriko zen ziurrenera, baina Nafarroan Gerra Zibilean jazotakoa isildu izana gizarte-ari zor zaio, zalantzarik gabe. Karliten parte-hartzeaz, adibidez, isiltasun-itu-na egon da nafarragoak direlako, kato-likoagoak...

Eta nork estali nahi izan du gaia?

60-70 hamarkadetan biztanle asko he-rritik hirira joan ziren, nekazaritzatik fabriketako langile izatera pasatuz, eta eskuin tradizionalistako familietan ha-zitako askok ezkerreko ideiak edo eus-kal abertzaletasuna besarkatu zuten. Hortaz, gai horrek ezerosotasun ugari planteatzen ditu. Azken batean 3.000 hildakoz ari gara, Nafarroak bere his-torian bizi izan duen tragediarik han-dienaz.

1936 baino lehen, hain zatitua al zegoen Nafarroako gizartea?

Modu analitiko-objektibo batetik ezetz esango nizuke. Egia da herri batzuetan liskarrak izan zirela, baina orduko zati-ketak ezin du ostera etorriko zena berez esplikat. Bat-batean bizimodu zibili-zatuaren oinarriak hautsi ziren, hori da gertatu zena. Elementu oso eraginko-rrak erabili zituzten jendea mugiarazi eta polarizatzeko, erlijioa adibidez. Maiz esaten didate herrietan sinetsita zeudela arerioek adarrak eta buztana zituztela. Badut liburu bat oso gustu-ko dudana, Joseba Zulaikarena, Itziarko ETaren indarkeria aztertzen duena. Zu-laiakari leporatu zioten jatorri politiko-ko indarkeria elementu antropologikoz mozorrotzen ahalegintzea. Baina nola liteke aparteko gatazkari gabeko gizar-te batean, zenbait mezu eta diskurtso tarteko, herritar batzuk gisa horretako basakeriak egiteko gai izatea?

Orduan gertatu zirenak munduko beste gertaera odoltsu batzuk ekartzen dizki-gute burura.

Gutako gehienak oso inozoak garela iru-ditzen zait indarkeriak jendearen ja-rreengan duen eragina neurtzerakoan. Saltoa ematen dutenek arras ongi eza-gutzen dituzte helburu politikoko indar-keriarekin lor daitezkeen etekinak. Eta gu ez gara batere kritikoak. Herrialde

ERREPRESIOAREN LABORATEGI

Erriberako ezkerreko mugimendua izan zen faxisten errepresioaren helbururik behinena. Gizarte eredu berri baten alde borrokan ari ziren herritarrak zientoka desagerrarazi zituzten, naziek ostera erabiliko zituzten antzeko metodoez baliatuta. CNTko kideak, UGTkoak eta jurnaliariak izan ziren triskantza horren biktima nagusiak.

Fernando Mikelarenak dio gertaera horien gainean argitu gabeko kapitulu asko dagoela. Horien artean, errepresioaren diseinuarena: "Arraroa da oso inor ez ohartzea frankisten errepresioa muntatu zuena Karlisten Junta Orokorreko kide bat izan zela: Marcelino Ulibarri, Bilbo erori eta hiri bat nola menpean hartu protokolizatu zuena. 1938an komunismo eta masoneriaren kontrako arduraduna izendatu zuten Ulibarri. Hiri bat azpiratu bezain agudo, egiten zuten lehenengo gauza sindikatu eta alderdi politikoetako egoitzetara jotzea zen, dokumentazioa konfiskatu eta zigortu beharreko elementuen zerrendak egiteko. Gizon horrek protokolo horiek diseinatu zituen, eta lehenbizi Nafarroan entseatu zituen".

Idazle beratarrek ez du bere tesia frogatu dezakeen errepresio-metodo edo gida-libururik aurkitu, baina sinetsita dago hemen ikusitako teknika asko nazien Alemanian ere erabili zituztela: "Erriberako leku askotan ezkertiarrei besoak eramatera behartu zieten. Herri asko kontzentrazio-esparruak bihurtu ziren. Herritik kanpora nekazaritza lanak egitera atera ahal izateko udaletxean baimen bat eskatu behar zuten. Gainera, egunez eta gauzez etxeko ate eta leiho guztiak zabalik mantendu behar zituzten, kanpotik erraz ikusteko moduan. Datu hauek ongi aski erakusten dute errepresioa modu zientifikoan landu zutela".

Mikelarenak bildu dituen datuen arabera, Ulibarri Zaragozan bizi zen eta Karlisten Junta Orokorrearekin bat egin asmoz etorri zen Iruñera. Francoren lagun mina omen zen Zaragozako Akademia Militarrean elkarrekin egon zirenetik, eta Molarena ere. Bada, Nafarroan atzeguardiako errepresioa egiteko berak enplegaturiko metodologia, Gipuzkoa eta Bizkaira ez ezik, frankisten menpe erori ziren beste zonaldeetara ere esportatua izan zen.

*Nafarroako
Junta Central
Carlista-ko
kideak 1936an.*

ezberdinetan eman diren horrelako gertaerei erreparatuz gero, muga bat gurtzatzean ondorioak oso lazarriak izan daitezkeela ikusiko genuke.

Nafarroan indarkeriak zer ondorio politiko ekarri zuen?

Orduan gertatu zenak sektore zehatz batzuei berrogei urtez boterean man-

tentzea ahalbidetu zien. Falangek 36ko hauteskundeetan 40.000 boto eskas izan zituen Estatuan, boto guztien %0,1. Karlista eta falangistek ezin zuten boterea bide demokratikoen bitartez eskuratu. Deigarriena ez da indarkeria horrekin boterea lortu zutela, 40 urtez hor mantendu zirela baizik. ■

Datu Pertsonalen Babesa - LOPD

Legedira egokitzeko prozesua
(euskaraz, pertsonalizatua)

© 943 453 588 · www.sigacus.com

ogiaren egia

Galparsoro OKINDEGIA

Ogi biológikoak
Harri errotan xehetutako irinarekin egindako ogiak
Orantza ogiak

Kale Nagusia 6 (Alde Zaharra) - DONOSTIA - Tel.: 943 421 074

Zure jendea,
zure hedabidea,
zure iragarkia:

**JARRI PUBLIZITATEA
HEMEN**

ARGIA

943 371545
publiz@argia.eus
www.argia.eus/tarifak